

Негативні тенденції спостерігаються у відношенні підприємств до інновацій. Питома вага реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової становила в 2002 р. - 7 %, а в 2012 р. лише 3,3 %. Якщо в 2002 р. було освоєно виробництво інноваційних видів продукції 22847 найменувань, то в 2012 р. лише 3403.

Висновки і напрямки подальших досліджень. Аналіз сучасної динаміки науково-технічного потенціалу України показав наявність великої мережі навчальних закладів для підготовки фахівців різного рівня. Необхідно відмітити також наявність багатьох складних проблем розвитку, наприклад, низького рівня витрат на науку, як у абсолютному вимірі, так і по відношенню до ВВП.

Слід відзначити особливо значний рівень можливостей для підготовки гірничих кадрів високого рівня, який, на відміну від багатьох інших напрямків, ґрунтується на великому вітчизняному досвіді розвитку гірничої справи.

Суттєве збільшення числа ВНЗ, студентів в них, аспірантів та докторантів може в майбутньому, при належній організації науково-технічної діяльності у країні, призвести до активного інноваційного зростання господарства.

Подальші дослідження було б корисно спрямувати на вивчення впливу на інноваційний потенціал країни рівня міжнародного співробітництва.

Список літератури

1. Державна служба статистики України. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Інформаційна система "Конкурс". Режим доступу: <http://www.vstup.info/>

Рукопис подано до редакції 21.03.13

УДК 332.48:32

О.В. СВІТЛИЧНИЙ, аспірант, ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ФІНАНСУВАННЯ МІСЦЕВОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ: ПІДХОДИ ТА МЕХАНІЗМИ ЗДІЙСНЕННЯ

У статті досліджено фінансування місцевого економічного розвитку, його підходи та механізми здійснення.

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Чинне українське законодавство та діяльність органів місцевого самоврядування охоплюють переважну більшість основних механізмів фінансування місцевого економічного розвитку (МЕР), що застосовуються містами світу. Втім, в українській практиці їх застосування зазвичай є неупорядкованим та безсистемним. Замість взаємодоповнення та забезпечення кумулятивного ефекту для економічного розвитку території, застосування різних механізмів фінансування МЕР часто нівелює результати дії один одного.

Комплексного розуміння концепції місцевого економічного розвитку, як системи взаємопов'язаних та взаємоузгоджених механізмів і заходів, в Україні бракує як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівні. Більшість українських міст визначає пріоритетом залучення інвестицій до муніципальної економіки, проте наразі не має спроможності системно планувати і втілювати політику, спрямовану на поліпшення інвестиційного клімату, формування необхідних умов та застосування належних механізмів для залучення коштів з усіх можливих джерел на потреби МЕР.

На сьогоднішньому етапі розвитку МЕР не проаналізовано основні методи та механізми фінансування місцевого економічного розвитку, не розглянуто міжнародний досвід та українську практику їх застосування, а також рекомендації щодо створення правових та інституційних умов для кращого фінансування МЕР українськими містами. Певні підходи до місцевого економічного розвитку та механізми його фінансування можуть застосовуватись суб'єктами різного рівня: регіонами, містами, районами, селами та селищами. Частина механізмів фінансування МЕР виходять за його рамки та можуть використовуватись і на національному рівні.

Аналіз досліджень та публікацій. У міжнародній практиці МЕР зазвичай розглядається як процес зміцнення конкурентної позиції території та активізації її економічного зростання, підвищення добробуту, створення робочих місць, залучення інвестицій та підвищення якості жит-

тя для всіх членів територіальної громади на основі стратегічного партнерства влади, бізнесу, сектору НУО та інших важливих складових громади.

Досвід ЄС, США та Канади дає підстави стверджувати, що місцевий економічний розвиток за своєю суттю є досить децентралізованим явищем. Більшість європейських та північноамериканських країн впроваджують програми у сфері МЕР на національному та регіональному рівнях, проте вони здебільшого спрямовані на підтримку місцевих ініціатив. Водночас, структура цих програм дозволяє спрямувати децентралізовані місцеві ініціативи у напрямках, що відповідають національним або регіональним пріоритетам. Прикладами таких програм є Програма підприємницьких регіонів Саскачевана (Канада)², Ініціативи обґрунтованого розвитку Мериленду (США)³, програма «Соціальне місто» (Німеччина). Спільним для них є визначення рамок для реалізації місцевих ініціатив, що не обмежують спроможність до вирішення конкретних проблем окремих територій, але спрямовують їх на реалізацію спільних пріоритетів, як-то стимулювання підприємницької активності, сталий розвиток або соціальне партнерство.

Отже, вибір механізмів МЕР, так само як і джерел його фінансування, у міжнародній практиці є відповідальністю місцевих громад. Тому виокремити певні усталені моделі МЕР, застосовувані в тій чи тій країні, не можливо. Підходи деяких місцевих громад до виконання та фінансування власних пріоритетних завдань можуть бути принципово різними в межах однієї країни чи регіону. Наприклад, інституція місцевого економічного розвитку в містах штату Юта в США діє щонайменше у трьох різних формах: 1) як структурний підрозділ виконавчого органу міської ради; 2) як окрема інституція, підпорядкована міській владі; 3) як так звана публічна корпорація, що має змішаний склад правління.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення спроби охопити максимально широкий перелік механізмів фінансування МЕР, що використовуються, або потенційно можуть бути використані українськими містами. При цьому слід дослідити вплив як механізмів забезпечення надходжень, так і фінансування видатків на потреби МЕР.

Викладення матеріалу та результати. Внутрішній підхід до фінансування місцевого розвитку полягає у спрямуванні частини муніципальних ресурсів на стимулювання економічної активності в місті. Застосування цього підходу може здійснюватись двома способами: прямим та непрямим.

Прямий спосіб фінансування МЕР передбачає безпосереднє використання наявних муніципальних ресурсів. Прикладами його використання є надання різноманітних субсидій, грантів або безкоштовних кредитів місцевим підприємствам за рахунок муніципального бюджету.

Застосування непрямого способу фінансування, здійснюється шляхом перерозподілу надходження до місцевого бюджету за майбутні періоди. Його прикладами є запровадження різноманітних податкових канікул та пільг, компенсація відсотків або відстрочення виплат за банківськими кредитами, надання землі чи приміщень у користування підприємствам безкоштовно або за пільговою ціною, зокрема за системою оплати з дисконтом.

Можливим також є комбінування прямого та непрямого способів. У такому разі частину муніципальних ресурсів не передають об'єктові підтримки безпосередньо, а спрямовують на залучення потрібних ресурсів з інших джерел. Прикладом такого комбінування є надання муніципалітетом гарантій щодо повернення кредитів, одержаних місцевими підприємствами.

Внутрішній підхід до фінансування місцевого економічного розвитку досить широко застосовують у великих містах країн ЄС та Північної Америки. Умовою, що робить його застосування можливим, є високий рівень адміністративної та фінансової автономії муніципалітетів, який передбачає наявність широкої бази для місцевих податків і зборів, а також достатні повноваження міської влади щодо адміністрування фіскальних надходжень. Тому місцева влада має у своєму розпорядженні значний обсяг ресурсів, які може спрямовувати на створення кращих умов для МЕР і надалі відтворювати муніципальні ресурси, використані на такі потреби.

Натомість в Україні переважна більшість надходжень від оподаткування спрямовується до державного бюджету й адмініструється централізовано. Законодавство України передбачає поділ територіальних громад на типи, які визначають обсяг їх повноважень, зокрема щодо управління надходженнями та видатками місцевого бюджету: міста обласного (а в АР Крим – міста республіканського) значення мають вищий рівень адміністративної та фінансової самостійності, а міста районного значення, села та селища – значно менший обсяг повноважень. Але, навіть для міст обласного значення база для податків та зборів, що спрямовуються до місцевого бю-

джету, є незначною, а повноваження щодо вільного використання бюджетних ресурсів територіальної громади практично поширюються лише на спеціальний фонд бюджетів.

Отже, міська влада, зазвичай, не має у своєму розпорядженні достатнього обсягу коштів для підтримки МЕР.

З огляду на вказані чинники, внутрішній підхід до фінансування МЕР не є поширеним серед міст України. Меншою мірою це стосується непрямого та комбінованого способів, що не потребують значного обсягу видатків з міського бюджету одночасно.

Втім, через жорсткі бюджетні обмеження та високі корупційні ризики, пов'язані з непрозорим розподілом стимулів та пільг між місцевими підприємствами, ці способи фінансування МЕР не набули поширення в Україні, а прямий спосіб практично не застосовується.

Зовнішній та змішаний підходи до фінансування місцевого розвитку застосовують набагато частіше, ніж внутрішній, не лише в Україні, а й у світі загалом. Цілком зрозуміло, чому переважає саме така практика: місто використовує можливість залучати додаткові ресурси для фінансування МЕР.

Водночас досвід розвинутих країн вказує на те, що найпоширенішими та найефективнішими є механізми, що об'єднують ресурси громади з ресурсами, одержаними з зовнішніх джерел, на зразок публічно-приватного партнерства. Втім, українська практика в тій сфері істотно відрізняється від міжнародної. Через брак власних ресурсів міста в Україні частіше використовують насамперед такі зовнішні механізми фінансування місцевого розвитку, застосування яких не потребує додаткових видатків та управлінських зусиль (оренда та продаж об'єктів комунальної власності тощо).

Методи фінансування МЕР залежно від напрямку руху коштів відносно муніципального бюджету можуть бути визначені як доходні, що генерують надходження до бюджету міста, та видаткові, що вимагають від міста бюджетних видатків.

До доходних методів належать податки і збори, оренда або продаж об'єктів комунальної власності, залучення ресурсів бюджетів вищих рівнів, бізнесу та недержавних організацій.

Видаткові методи фінансування МЕР охоплюють весь спектр ресурсних джерел, а саме бюджетні, інвестиційні та кредитні кошти, оскільки використання будь-якого з них може потребувати додаткових видатків з міського бюджету.

У разі використання бюджетних джерел відповідні кошти спрямовуються на забезпечення певної потреби муніципальної економіки, наприклад, на ремонт доріг.

Залучення інвестиційних ресурсів також часто потребує попередніх вкладень за рахунок коштів громади міста.

Так, щоб інвестори могли забезпечити розвиток технопарку, місто має розвинути відповідну базову інфраструктуру: автошляхи, інженерні мережі, зв'язок.

Використання кредитних ресурсів для фінансування потреб МЕР потребує додаткових видатків з міського бюджету, пов'язаних з оформленням позики та її поверненням.

З погляду розподілу видатків муніципального бюджету у часі, видаткові методи фінансування МЕР можна поділити на дві групи - одномоментні та перспективні. Одномоментні методи передбачають разове спрямування ресурсів міста для оперативного задоволення певної потреби муніципальної економіки.

Наприклад, влада міста надає муніципальний грант сміттєпереробному підприємству або будує міст за кошти міського бюджету.

Перспективні методи спираються на використання майбутніх ресурсів територіальної громади для розв'язання нинішніх проблем у сфері економічного розвитку.

Їх прикладами є надання податкових пільг інноваційним підприємствам міста, тобто відмова від частини майбутніх бюджетних надходжень щоб стимулювати економічну активність, або здійснення муніципальних запозичень, тобто використання містом майбутніх бюджетних надходжень для залучення коштів на фінансування поточних потреб.

За джерелами залучення коштів механізми фінансування МЕР поділяються на бюджетні, інвестиційні, кредитні та грантові.

Залежно від методів фінансування розрізняють механізми забезпечення надходжень (дохідний метод) і механізми фінансування видатків на потреби МЕР (видатковий метод).

Отже, інструментарій фінансування місцевого економічного розвитку за методами та джерелами узагальнено в табл. 1.

Інструментарій фінансування місцевого економічного розвитку

Методи Джерела	Дохідні	Видаткові
Бюджетні	Спеціальні податки та збори; Продаж комунального майна; Оренда комунального майна	Міські цільові програми; Регіональні угоди щодо соціально-економічного розвитку та бюджетні інвестиційні проекти; міжмуніципальне співробітництво
Інвестиційні	Корпоратизація комунальних підприємств; компенсація впливу	Інституції місцевого економічного розвитку; місцеві цільові фонди; Спеціальні території та інвестиційні стимули; Публічно-приватне партнерство
Кредитні	Облігаційні позики; Безоблігаційні позики	
Грантові		Міжнародна технічна допомога; Ендавмент; Проекти корпоративної соціальної відповідальності

Висновки та напрямок подальших досліджень. Наявність системи місцевого самоврядування - спільна ознака демократичних держав усього світу. Органи місцевого самоврядування можуть відрізнятися обсягом повноважень та ресурсів, що знаходяться у їх розпорядженні, проте суть їх функціональних обов'язків лишається незмінною. Вона полягає у забезпеченні місцевого розвитку в усіх сферах, що належать до компетенції місцевої влади: в економічній, соціальній, культурній.

Формування умов для МЕР, зазвичай, вимагає значних ресурсів, що мають бути залучені місцевою владою. Залучення ресурсів під потреби економічного розвитку - необхідна умова подальшої спроможності муніципальної економіки генерувати ресурси для забезпечення потреб місцевого розвитку в інших сферах. Тому фінансування МЕР є одним з найважливіших завдань для міста. Міжнародна практика передбачає два принципово відмінних підходи до фінансування МЕР, що їх умовно можна визначити як внутрішній - передбачає використання ресурсів міста для сприяння процесам МЕР, та зовнішній - спрямовано на залучення додаткових ресурсів для потреб МЕР.

Питання МЕР безперечно має високий пріоритет для органів місцевого самоврядування міст всього світу. Саме розвиток економіки на місцевому рівні створює умови та генерує ресурси, необхідні для місцевого розвитку в інших сферах. У свою чергу успішність та динаміка МЕР визначається широким спектром чинників і умов: від стану муніципальної інфраструктури до якості бізнес-середовища й інвестиційного клімату в місті.

Рукопис подано до редакції 21.02.13

УДК 658.338.45

Н.І. РЯБИКІНА, канд. економ. наук, доц., О.Г. РЯБИКІНА, асистент
ДВНЗ «Криворізький національний університет»

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ТЕХНІКО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БАЗИ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто питання про необхідність виокремлення та реалізації сучасних пріоритетних принципів управління формуванням та розвитком техніко-технологічної бази підприємства для забезпечення результативності й розширення масштабів виробничо-господарської діяльності.

Проблема та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Перед вітчизняними підприємствами в останні роки постає важливе завдання, що полягає у необхідності створення такої динамічної господарської системи, яка дозволяла б вирішувати широке коло проблем, пов'язаних із забезпеченням техніко-технологічних переваг з метою досягнення технологічної конкурентоспроможності. Але через високий ступінь зносу основних засобів, досить тривалий період використання традиційних технологій, відсутність механізму, який враховував би специфічні принципи управління та дозволяв правильно формувати й розвивати техніко-технологічну базу (ТТБ), багатьом підприємствам важко управляти цими процесами.